

и физического состояния. Лексико-семантическая группа слов цветообозначения в русском, а также английском языках, будучи формами выражения *лингвофилософских* категорий *единичного* и *особенного*, имеет специфические формы своего текстового выражения. Формы *категории единичного* широко представлены в лексемах цветообозначения в рассказе для описания природы и человека. *Категория особенного* в английском и русском языках имеет специфические формы своего выражения на уровне ЛСП в группе лексем цветообозначения, являясь одним из основных средств метафоризации художественного произведения. *Категория особенного* в современном английском и русском языках возникает за счёт метафоризации.

Рассматриваемые категории входят в систему структурно-семантических категорий, имеющую уровневый характер и участвуют в формировании логико-семантического пропозитива высшего уровня. Лексемы цветообозначения, а также лексические комплексы, содержащие их, позволяют актуализировать и лучше понять глубинную семантику ЛСП высшего уровня.

Литература

Иваненко С.В. Единичное и особенное в лексико-семантических группах цветообозначения в современном русском языке: дис. ... канд. филол. наук / С.В. Иваненко – Запорожье, 2001. – 190 с. Кондратьева Г.Н. Обобщённость как структурно-семантическая категория в современном русском языке: [монография] / Галина Николаевна Кондратьева. – М.: Прометей, 1993. – 200 с. Ли Ч.Н., Томпсон С.А. Подлежащее и топик: новая типология языков / Ч.Н. Ли, С.А. Томпсон // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 11. – М.: Прогресс, 1982. – С. 193-235. Моэм У.С. Дождь. Рассказы: Пер. с англ. – М.: Изд-во “Мир”, 1982. – 431 с. (Рыжий. – С. 87-109). Чейф У.Л. Данное, контрастивность, определённости, подлежащее, топик и точка зрения: Пер. с англ. / У.Л. Чейф // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 11. – М.: Прогресс, 1982. – С. 277-316. Maughan W.S. Rain and Other Short Stories. – Moscow: Progress Publishers, 1977. – 407 p. (Red. – P. 242-273). Webster’s Third New International Dictionary of the English Language (unabridged). – A Merriam-Webster Reg. U.S. Pat. OFF, 1967. – 2720 p.

УДК 811.111+81’373.23

ІСМАЇЛОВА Е.А.

(Запорізький національний університет)

МЕТАФОРИЧНІСТЬ АЛЮЗИВНИХ АНТРОПОНІМІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

У статті розглядаються метафоричні алюзивні антропоніми. Встановлено особливості семантичної структури алюзивних антропонімів; виявлені когнітивні механізми метафоричного переосмислення онімів.

Ключові слова: алюзивний антропонім, метафора, ядро, периферія.

Исмаилова Э.А. **Метафоричность алюзивных антропонимов (на материале английского языка).** В статье рассматриваются метафорические алюзивные антропонимы. Установлены особенности семантической структуры алюзивных антропонимов; выявлены когнитивные механизмы метафорического переосмысления онимов.

Ключевые слова: алюзивный антропоним, метафора, ядро, периферия.

Ismayilova E.A. **Metaphorization of allusive anthroponyms (on the material of English language).** The article deals with the metaphorical allusive anthroponyms. Features of semantic structure of allusive anthroponyms are settled; cognitive mechanisms of metaphorical rethinking of proper names is represented.

Key words: allusive anthroponym, metaphor, centre, periphery.

У сучасній лінгвістиці існує безліч різноманітних визначень метафори, які відрізняються в залежності від того, яка ознака покладена у її основу. У працях вчених знаходимо різні підходи до вивчення метафори. Так, з точки зору теорії синтаксичної семантики, Н.Д.Арутюнова визначає метафору як транспозицію ідентифікуючої (дескриптивної і семантично дифузної) лексики, яка вказує на предмет мовлення, у сферу предикатів, що призначені для позначення на його ознаки та властивості [Арутюнова 1990, с. 19]. Цей підхід зосереджує увагу на впливі семантичної сполучуваності слів на процес метафоризації і дозволяє вивчати метафору як частину тексту.

Інший, лексико-семантичний, підхід до вивчення метафори наведено у працях Г.Н.Скляревської. Автор поділяє метафори на мовні та художні. Згідно цієї точки зору, метафора – це готовий елемент лексики [Скляревська 1993, с. 31]. Таке визначення корелює з когнітивною теорією метафори. Метафоричне значення автор визначає як “подвоєння денотату та перерозподіл сем між денотативною та конотативною частинами лексичного

значення” [Скляревська 1993, с. 15]. Такий підхід передбачає розгляд процесу метафоризації, перш за все, як способу номінації, словотвірного ресурсу мови.

Останнім часом є широко розповсюдженим когнітивний підхід до вивчення метафори, який є найбільш повним і широким, що виводить розуміння процесів метафоризації на новий рівень. Наукові праці Дж. Лакоффа і М. Джонсона [Лакофф, 2004] призвели до усвідомлення того, що вся наша мова є метафоричною, метафора є органічно притаманною мові внаслідок того, що вона є прямим відображенням у мові однієї з властивостей людського мислення.

Метою дослідження є встановлення особливостей метафори як механізму формування переносного значення алюзивних антропонімів. Згідно вказаної мети дослідження ми ставимо такі **завдання**:

- встановити особливості семантичної структури алюзивних антропонімів;
- розглянути когнітивні механізми метафоризації антропонімів.

Об’єктом дослідження є алюзивні антропоніми, що функціонують у публіцистичному дискурсі, **предметом** дослідження – механізм метафоричного перенесення алюзивних антропонімів.

Образність, метафоричність мислення природним чином відображається в будь-якій мові. Вона є не додатковою, надмірною для мови, як вважали раніше, а навпаки – первинною та основною. “Наша буденна понятійна система, у рамках якої ми думаємо та діємо, за своєю сутністю є метафоричною” [Лакофф 2004, с. 25]. У когнітивній лінгвістиці метафора, таким чином, розглядається як ментальна операція, яка здійснюється в межах над концептуальних структур, і відображає у мовній формі способи і результати пізнання, структурування та оцінки світу, що відображає специфіку як універсальної, так і національної картин певної реальності [Воякіна 2011, с. 10].

Отже, в основі сучасних поглядів на природу метафори покладено положення про метафоричну природу мислення. Відбулося переміщення акценту при розгляді метафори із рівня взаємодії значень слів на концептуальний рівень, на якому до уваги беруться знання і досвід людини, її знання контексту, релевантного для розуміння метафори. Метафори переносять образ одного фрагменту дійсності на інший фрагмент. Вони забезпечують його концептуалізацію за аналогією із існуючою системою понять. Джерелом аналогії стає предмет, який викликає у певному суспільстві особливий інтерес. Алюзивні антропоніми не є виключенням. Соціально-значущі особистості є полем метафоричних можливостей.

Метафоричне перенесення відомих онімів з точки зору їхніх семантично-функціональних особливостей, як стилістичний засіб, з позицій когнітивної лінгвістики розглядали у своїх працях М. Я. Блох і Т. Н. Семенова [Блох 2001], О. Ю. Воякіна [Воякіна 2011], Ю. О. Блінова [Блінова 2007] та ін. Так, М. Я. Блох і Т. Н. Семенова вказують на таку особливість антропонімичної метафори, як константне оцінне забарвлення. Оскільки суб’єктом оцінки під час метафоризації є мовець, в оцінну рамку включається його система цінностей. Метафоричність образу залежить від знань адресата, тому можливе розбіжність у розумінні смислу метафори. Оцінний компонент значення антропонімичної метафори, що отримує вираження через сукупність тих чи інших асоціативних сем, входить у семантику імен, що зазнають переосмислення та обумовлює, разом з іншими конотативними складовими, стилістичне маркування антропоніма [Блох 2001, с. 101].

Ю. О. Блінова розглядає механізм метафоризації як тип зв’язку між двома концептами у свідомості мовців і виражає спільність притаманних їм ознак [Блінова 2007, с. 12]. У процесі метафоризації відбувається концептуальне переосмислення антропонімів, яке приводить до перебудови у їхній семантичній структурі у результаті чого утворюється похідне метафоричне значення.

Ми розділяємо погляди О. Ю. Воякіної на ономастичну метафору як когнітивний процес. Метафору, джерелом якої є власне ім’я, можна розглядати як когнітивну операцію, що дозволяє засобом концептуалізації осмислити певну область дійсності у межах понятійних структур, які сформувалися на базі досвіду, що був отриманий в інших областях знання. Таким чином, метафоричному перенесенню підлягає не ізольоване ім’я з прямим номінативним значенням, а цілісна концептуальна структура, що оточена когнітивним контекстом, та яка активізується у свідомості носія мови [Воякіна 2009, с. 36].

До контексту, що породжує метафору і дозволяє її розпізнати, часто входять атрибутивні

лексеми. Типові атрибути вказують на локальну, часову, національну належність алюзивних антропонімів і відповідно бувають якісними, відносними, кількісними, займенниковими прикметниками (наприклад, *the new Hitler, the real-life Robinson Crusoe, an American Hitler, the perpetual Don Quixote, the first James Bond, another Brad Pitt, my Cleopatra, your Juliet*) та субстантиви з атрибутивною функцією (наприклад, *the Sherlock Holmeses of the interweb, the Indiana Jones of economics, the Zorro of French politics, a Rasputin in skirts*).

Дані атрибути одночасно розширюють та конкретизують значення фокусного антропоніма. Фокусним онімом виступає ім'я відомої особистості у певній країні або у всьому світі, тобто ім'я, що наділене стійкими та актуальними для соціуму індивідуальними ознаками, які виділяють особу з колективу [Воякіна 2009, с. 36]. Так, у реченні *And it brings to a mainstream audience the astounding musical talent of AR Rahman, the 36-year-old "Asian Mozart" from Madras who has sold more records than Madonna and Britney Spears combined* (BBC News, 2002, June 20) атрибутивна лексема *Asian* імпліцитно містить у собі допущення, що існують різні національні реалізації алюзивного антропоніма *Mozart*. Також вона конкретизує значення метафори, співвідношуючи алюзивний антропонім з основним суб'єктом цього речення.

На думку М. В. Нікітіна, в основу метафоричного переносу покладено класифікаційний тип концептуального зв'язку, який установлюється у свідомості між двома концептами, але відображає не реальну взаємодію між існуючими сутностями, а спільність притаманних їм ознак [Никитин 1983, с. 39].

Специфіка опису механізму метафоричного перетворення визначається особливостями семантичної структури онімів, які мають ядерну та периферійну частини антропонімічного концепту. До ядра концепту входять значущі семантичні ознаки, такі як стать, національність. Ці семи є складовими, які входять до понятійного ядра кожного антропоніма. Таким чином, імена *Irene, Tracey, Sherryl* мають ядро до якого входить стать – жіноча, та національність – англійці. У імен *Ronald, Oswald, Martin* стать – чоловіча, національність – англійці.

Якщо особистість переступає за межі свого існування у певному суспільстві, її ім'я перестає слугувати позначенням однієї конкретної особи, воно починає жити своїм незалежним життям, іменує тип (психологічний, емоційний, соціальний). До понятійного ядра антропоніма починають нашаровуватися додаткові семи, які є характерними для даної особи. Коли ці характеристики стають стійкими, ім'я може бути використане в алюзивному значенні. Отже, периферія антропонімічного концепту може відображати вид діяльності референта імені, його характер, зовнішність, досягнення тощо.

Так, до семантичного поля оніма *Margaret Thatcher* входить ядро (стать – жіноча, національність – англійка) та периферія з такими семами, як британський прем'єр-міністр, один із визначних світових лідерів, "залізна леді", реформатор тощо: *Nikolas Sarkozy, having run for office as a French Margaret Thatcher, now argues that the main feature of the credit crisis is "the return of the state, the end of the ideology of public powerlessness."* (The Economist, 2010, January 23, p. 21).

"We find ourselves today in search of another Margaret Thatcher," Michele Bachmann has said in Minneapolis, "to restore our great country to the thriving nation I believe we can be again" (The Daily Beast, 2011, September 3).

That should ensure a lively debate. Some will insist that he is just a mushy wimp; others, that he is Margaret Thatcher in an Old Etonian tie (The Financial Times, 2010, August 24).

Наведені приклади підтверджують, що власне ім'я *Margaret Thatcher*, яке за тривалий час набрало стійкі ознаки, починає існувати окремим життям, виходячи за межі країни, суспільства, виду та сфери діяльності, періоду часу. У даних прикладах антропонім *Margaret Thatcher* використане за межами Британії та застосоване до іншої статі – чоловічої. Отже, на перше місце виходить вторинна номінація, тоді як пряме значення імені втрачає свою значимість. Наприклад, про людину великого зросту можна сказати, що він *Gulliver*, про ненажеру – *Gargantua*, провісника називають *Nostradamus*, зрадника – *Judas*. Семи, які входять до понятійного ядра антропонімів (стать, національність), втрачають свою актуальність.

У структурі лексичного значення М. В. Нікітін виділяє дві сутності: інтенціонал, який є змістовним ядром лексичного значення, та імплікаціонал – периферію семантичних ознак, які оточують це ядро [Никитин 1983, с. 109]. Отже, у результаті метафоричного перетворення у структурі значення відбувається перенос імплікаціональної ознаки початкового значення в

область видової семи інтенціонала похідного значення алюзивного антропоніма [Никитин 1983, с. 39]. Ілюстрацією може слугувати таке речення: *Cancer woman is the zodiac's Cinderella* (The Daily Beast, 2011, June 25). Автор використовує алюзивний антропонім *Cinderella* в метафоричній функції. Спільність ознак, на основі яких відбувається метафоризація, складає імплікаціонал вихідного значення. Інтенціонал – це дівчина, до імплікаціоналу входять такі поняття як “запущений”, “занедбаний”. У процесі метафоризації та взаємодії концептів *Woman* і *Cinderella* відбувається перебудова у структурі значенні вихідного алюзивного імені, що приводить до появи похідного метафоричного значення, в якому інтенціонал привірюється “занедбана жінка”.

Таким чином, використання алюзивних антропонімів поза прямої референції, тобто під час метафоричного переносу, дозволяє мовцю 1) сформулювати новий концепт у свідомості читачів за допомогою вже відомого концепту антропоніма; 2) виразити логічну та емоційну оцінку об'єкта за допомогою алюзивного антропоніма, який укріплений у даному лінгвокультурному суспільстві.

Перспективним напрямком вбачаємо визначення ролі контексту в реалізації алюзивного значення антропонімів.

Література

- Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры: Сборник: пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой. – М.: Прогресс, 1990. – С. 5-32. Блинова Ю. А. Прецедентные имена собственные в немецком газетном дискурсе: автореф. дис... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Геранские языки» / Ю. А. Блинова. – Самарский государственный педагогический ун-т. – Самара, 2007. – 22 с. Блох М. Я. Имена личные в парадигматике, синтагматике и прагматике / М. Я. Блох, Т. Н. Семенова. – М.: Готика, 2001. – 196 с. Воякина Е. Ю. Ономастическая метафора в ономастическом дискурсе: автореф. дис... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Е. Ю. Воякина. – М., 2011. – 24 с. Воякина Е. Ю. Особенности ономастической метафоры экономического дискурса / Е. Ю. Воякина // Вестник Челябинского гос. ун-та. Филология. Искусствоведение. Вып. 39. – Челябинск: ЧелГУ, 2009. – № 43 (181). – С. 35-39. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 256 с. Никитин М. В. Лексическое значение слова (структура и комбинаторика) / М. В. Никитин. – М.: Высшая школа, 1983. – 127 с. Склярёвская Г. Н. Метафора в системе языка / С. Г. Склярёвская [отв. ред. Д. Н. Шмелёв]. – СПб.: Наука, 1993. – 152 с.

УДК 81' 373.7=133.1

КАЙКА Н.Є.

(Донецький національний університет)

РОСІЙСЬКО-ФРАНЦУЗЬКІ КІНЕСИЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЕКВІВАЛЕНТИ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

У статті аналізуються міжмовні фразеологічні еквіваленти кінесичної фразеосемантичної групи. Визначено питому вагу російсько-французьких кінесичних фразеологічних еквівалентів із соматичним компонентом у загальному російсько-французькому фразеологічному фонді. Доведено ефективність пошуків міжмовної фразеологічної спільності в означеній фразеосемантичній групі.

Ключові слова: міжмовні фразеологічні еквіваленти, кінесична фразеосемантична група, соматичний компонент, загальний російсько-французький фразеологічний фонд.

Каика Н.Е. Русско-французские кинесические фразеологические эквиваленты с соматическим компонентом. В статье анализируются межъязыковые фразеологические эквиваленты кинесической фразеосемантической группы. Определен удельный вес русско-французских кинесических фразеологических эквивалентов с соматическим компонентом в общем русско-французском фразеологическом фонде. Доказана эффективность поисков межъязыковой фразеологической общности в указанной фразеосемантической группе.

Ключевые слова: межъязыковые фразеологические эквиваленты, кинесическая фразеосемантическая группа, соматичний компонент, обций русско-французский фразеологический фонд.

Kaika N. Russian-French kinesic phraseological equivalents with somatic component. Interlanguage phraseological equivalents of a kinesic phraseological and semantic group are under analyses. Russian-French kinesic phraseological equivalents with somatic component specific volume in common Russian-French phraseological fund is established. The search efficiency of interlanguage phraseological community in the named phraseological and semantic group is proved.

Key words: interlanguage phraseological equivalents, kinesic phraseological and semantic group, somatic component, common Russian-French phraseological fund.

Сучасне мовознавство розвивається в антропоцентричному напрямі, вивчаючи зв'язок мови із мисленням людини, її емоційним світом, загальнолюдськими та національно-культурними цінностями [Космеда 2001, с. 7]. Принцип антропометричності фразеологічного